

Η ΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

M. Καρδούλη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οδεύοντας προς την πηγή της σύγχρονης επιστήμης του όρου ανακαλύψαμε το θεμελιώδες έργο του Ευγένιου Βίστερ πάνω στο οποίο εδράστηκε η μετέπειτα ορολογική θεωρία και πρακτική.

Το συρταρωτό διάγραμμα μέσα στο οποίο εμπεριέχονται και ταξινομούνται γνωστικά πεδία, γλώσσες και προσεγγίσεις αντιπροσωπεύει την ορολογική προσέγγιση και αποτελεί το εισαγωγικό τυποποιημένο πλαίσιο για την Ορολογία.

Η παρούσα ανάλυση παρουσιάζει το υπόδειγμα που συνδέει τον Wuster με την σειρά του με την Ελληνική διανόηση.

L' APPROCHE TERMINOLOGIQUE

M. Kardouli

RESUME

En allant vers la Source de la Terminologie contemporaine, nous avons decouvert le pere fondateur, Eugene Wuster.

Dans un modele graphique, Wuster a pu inclure toute la theorie generale et specifique de la science du terme, refletant son approche holistique, systemique et dynamique.

La presente communication est une analyse de ce modele renouant theorie, approche et intention d'un grand terminologue avec la source hellenique.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βασική αρχή της έρευνας, είναι η αναζήτηση του θεμελιακού έργου των προγενεστέρων. Και στο χώρο της Σύγχρονης επιστήμης του όρου, τα βήματα μας οδηγήθηκαν στον θεμελιωτή του πεδίου τον Ευγένιο Βίστερ (Eugene Wuster). Ο ίδιος ο Wuster είχε καταφέρει να φτάσει ακολουθώντας την ίδια (A. Rebours) πορεία μέχρι τον Πλάτωνα δια του (Κρατύλου) και τον Αριστοτέλη δια των (Τοπικών). Το θεωρητικό και το πρακτικό έργο του Eugene Wuster αποτέλεσε την επιστημονική βάση της Σχολής της Βιέννης και την πρώτη ύλη του Infoterm. Στη συνέχεια επηρέασε μέσω της μετάφρασης και άλλες Σχολές Ορολογίας, όπως της Μόσχας και της Πράγας.

Ωστόσο πριν αναφερθούμε σε αυτό, κρίνεται σκόπιμη η σύντομη αναφορά στην ιστορικοκοινωνική συγχρονία του αυστριακού Ορολόγου. Η οικονομική και η γλωσσική στιγμή της εποχής του θεωρούνται στοιχεία άρρηκτα δεμένα και αποτελούν γενεσιουργά αίτια της ατομικής του έρευνας.

Σύμφωνα με τον H.Felber, μετά τις σπουδές του Ηλεκτρολόγου Μηχανικού, ο E.W. εκπονεί διατριβή με θέμα την (1) Διεθνή Τυποποίηση της Τεχνικής Γλώσσας (7) και παρακολουθεί με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τις προσπάθειες που γίνονται στις αρχές της δεκαετίας του '30, στην Γερμανία, στην Αυστρία, στην Τσεχοσλοβακία και στην Σοβ. Ένωση, για την δημιουργία επιστημονικής βάσης για την Ορολογία. Η διατριβή του γίνεται αφετηρία της ίδρυσης της περίφημης τεχνικής επιτροπής T.C.37(8) του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης ISO, η οποία μέχρι σήμερα έχει ως αντικείμενο έρευνας την ανάπτυξη αρχών ορολογίας.

Το 1931, ο E. Wuster, αναλαμβάνει την διεύθυνση του οικογενειακού εργοστασίου παραγωγής εργαλείων με υλικά το ξύλο και το ασάλι. Για πρακτικούς λόγους συγκεντρώνει δεδομένα τεκμηρίωσης για την Τεχνική Ορολογία από όλο τον κόσμο. Αυτή η πηγή θα εμπλουτισθεί με το θεωρητικό έργο του και θα εξαγορασθεί αργότερα από το Αυστριακό Ινστιτούτο Τυποποίησης.

Οι ιδέες και οι αντιλήψεις του Wuster για την Ορολογία διαδόθηκαν και σε άλλους οργανισμούς, όπως την UNESCO, τον ISO, την Feapi αφού ο πυρήνας τόσο του θεωρητικού πλαισίου όσο και η βάση δεδομένων ήταν έργο δικό του.

Οι μετά τον Wuster οριστές της Ορολογίας, έκαστος κατά το δοκούν, παρέχουν ορισμούς, η σύγκριση των οποίων, οδηγεί στη διαπίστωση ότι η προσέγγιση των συγκεκριμένων ερευνητών του όρου είναι μερική, διότι τότε υπογραμμίζεται η ονομασιολογική διάσταση της Ορολογίας, πότε η Σημαντική ή η Επικοινωνιακή. Από τους σημαντικότερους σύγχρονους ορολόγους, ο Juan Sager, διακρίνει τρεις διαστάσεις στην Ορολογία:

- την γνωσιολογική,
- την γλωσσολογική, και
- την επικοινωνιακή,

ωστόσο δεν της απονέμει τον τίτλο του ανεξάρτητου επιστημονικού κλάδου. Στον αντίποδα του Sager, βρίσκεται ο Ορισμός που παρέχεται από την Διεθνή Ένωση Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (AILA) . Ο ορισμός αυτός τονίζει το πανεπιστημονικό χαρακτηριστικό και την συνδέει με τους κλάδους της Λογικής, της Επιστημολογίας, της Φιλοσοφίας, της Γλωσσολογίας, της Ταξινόμησης της Τεκμηρίωσης, της Οντολογίας και της Πληροφορικής.

Η έκδηλη τάση υπερβολής οδηγεί στο φαινόμενο της σύγχυσης, ορατή τόσο στο ίδιο το πεδίο του Όρου όσο και στον τεχνικό όρο. Με την υποστήριξη του E. Wuster, ο έλληνας ερευνητής καταλήγει στον παρακάτω συλλογισμό:

Αφού η Ορολογία βασίζεται στην συστηματική μελέτη των εννοιών και των όρων, στη χρήση όρων στους ειδικούς τομείς των επιστημών και των τεχνών, θα πρέπει να είναι ο τομέας της γνώσης ο οποίος:

- 1) μελετά τις έννοιες ενός ή περισσότερων πεδίων,
- 2) συστηματοποιεί τις έννοιες αυτές και τους αντίστοιχους όρους, και
- 3) παρουσιάζει τις έννοιες μέσα σε συστήματα εννοιών και λεξιλογίων κάνοντας χρήση ορισμών, όρων και φρασεολογίας.

Στην προσπάθεια να κατανοήσουμε την κατάσταση που επικρατεί τόσο στο θεωρητικό πλαίσιο όσο και στις εφαρμογές της Ορολογίας μεταξύ χρηστών και ορολόγων (5) και επιτροπών ορολογίας στους κόλπους διεθνών οργανισμών, διαπιστώσαμε πέραν της υπερβολής ή της ανεπαρκούς πληροφορίας, την αταξινόμητη πληροφορία της Ορολογίας, κυρίως στο πλέον νευραλγικό τομέα των βασικών αρχών της τεχνικής ορολογίας (6).

Από τον σχετικό πίνακα γίνεται φανερό ότι αρχές που αφορούν στην φύση των εννοιών, στη χρήση τους, στη μεθοδολογία ανάπτυξης συστημάτων όρων/εννοιών, στα προϊόντα (Λεξιλόγια όρων), στα συστήματα ορισμών και αρχειοθέτησης, όλα όσα αποτελούν τη θεωρητική και πρακτική τεχνογνωσία της Ορολογίας, την Γενική θεωρία και την Ειδική θεωρία που εξάγεται και εφαρμόζεται από/στά διάφορα γνωστικά πεδία, αποτελούν αταξινόμητο σύνολο.

Ο διαχωρισμός πάνω σε θέματα Ουσίας ή Μεθοδολογίας της Ορολογίας δεν φαίνεται να έχει γίνει σε ικανοποιητικό βαθμό από τους μετά τον Wuster. Στην Ελλάδα δύο σημαντικές προσπάθειες έχουν συντελεσθεί, η μία στην δεκαετία του '80 και η άλλη στην δεκαετία του '90 στον χώρο των βασικών αρχών της Τεχνικής Ορολογίας και της έννοιας της Ταξινόμησης (7). Η δική μας διαπίστωση ενισχύθηκε τόσο από σημαντικούς έλληνες ερευνητές του όρου, όσο και από ερευνητές του εξωτερικού όπως οι Bruno de Besse, Helmut Felber, Monique Cormier. Θεωρήσαμε επομένως βασική γνώση το υπόδειγμα Wuster, μέσα στο οποίο περιλαμβάνεται κατά τρόπο ταξινομικό, πολυδιάστατο και ολιστικό όλη η θεωρητική και πρακτική γνώση της Ορολογίας.

Wuster θεωρεί την Ορολογία ανεξάρτητο επιστημονικό κλάδο και θεμελιώνει για τον σκοπό αυτό τις βασικές έννοιες, και τους όρους που την καθορίζουν. Αν και οι μεταγενέστεροι (8) διαφωνούν ως προς τις καταμετρήσεις σχετικά με την ταξινόμηση γνωστικών πεδίων και γλωσσών (9) όλοι συμφωνούν σ'ένα σημείο: "όσο περισσότερες έννοιες και όρους διαθέτει ένα γνωστικό πεδίο τόσο ευκολότερα διεκδικεί τον τίτλο του ανεξάρτητου επιστημονικού τομέα" (10).

Η έρευνα και η πολυεπιστημοσύνη του θεμελιωτή της Ορολογίας, διευρύνουν το πεδίο θεώρησής του και τον καθιστούν ικανό να αναζητήσει, να αναγνωρίσει και να χρησιμοποιήσει δημιουργικά τα ευρήματα της Ελληνικής Διανόησης.

Οι έννοιες της Ιεράρχησης, της Κατηγορίας (11), της Σχέσης Όλου-Μέρους, της Λογικής (12), της Οντολογίας και της Αναλυτικής διαδικασίας της έρευνας είναι έννοιες αριστοτελικές τις οποίες ο Wuster κατέστησε Διεθνείς αφού τα Πρότυπα ISO στοιχειοθετήθηκαν από το έργο του. Κατά τον During, ο Αριστοτέλης συνσπίζει την έρευνά του σε τρία στάδια:

- στο Ο,ΤΙ
 - στο ΔΙΟΤΙ, και
 - (στη σύνθεση) ΤΟ ΤΙ ΕΣΤΙ
- βοηθούμενος από τα αίτια:
- την ύλη, (ουσία, το αισθητόν)
 - το έμβιον (ον), και

εξετάζοντας τη μορφή φτάνει μέσω της ΔΟΜΗΣ (το ποιητικόν αίτιο) όπου είναι και η αρχή της μεταβολής, για να φτάσει στο τέλος.

Οι λέξεις, αποτελούν σημεία μελέτης της σκέψης, τα οποία η Λογική (14) εξετάζει με τους νόμους της νόησης και της χρήσης των στοιχείων για να φτάσει στην επιστημονική αλήθεια. Ο Αριστοτέλης για το ποθητόν ΤΕΛΟΣ στην αναζήτηση της ΑΛΗΘΕΙΑΣ ισχυρίζεται ότι αντικείμενο της γνώσης είναι το ΓΕΝΙΚΟΝ, οι γενικές ή γένειες έννοιες, αλλά για την απόκτησή της ανάγουμε το μερικό στο γενικό και σχηματίζουμε έννοιες. Η εννοιακή διανόηση και η συστηματοποίησή τους απασχόλησαν τον Wuster και αναζήτησε τους πρώτες θεμελιωτές (15).

Οι βασικές αρχές ορολογίας, τα πρότυπα ISO/R 704-1968 Αρχές Ονοματοδότησης, Principes de denomination και ISO/R1087-1969 Λεξιλόγιο Ορολογίας, Vocabulaire de la Terminologie, αντανakλούν το θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο ο σύγχρονος θεμελιωτής της Ορολογίας βάσισε τη δική του θεώρηση.

Το υπόδειγμα Wuster (16)

(Πίνακας 1)

Η σχηματική παράσταση του υποδείγματος περιλαμβάνει 4 διαστάσεις:

Την Διάσταση Α

Την Διάσταση Β

Την Διάσταση C

Την Διάσταση D

Η κάθε μια διάσταση αντιστοιχεί σε τέσσερα θεμελιώδη στοιχεία της ορολογικής του θεώρησης.

H, A αναφέρεται στο στοιχείο του αριθμού των γνωστικών πεδίων (300).

H, B, αναφέρεται στο στοιχείο του αριθμού των γλωσσών που διαθέτουν τεχνογνωσία (60).

H, C, αναφέρεται στο στοιχείο της ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ.

H, D, αναφέρεται στο στοιχείο του βαθμού Αφαίρεσης.

Αναλυτικότερα:

Η διάσταση A αντιπροσωπεύει το σύνολο των γνωστικών πεδίων κατά Wuster, τα οποία ανέρχονται σε 300 βάσει των πανεπιστημιακών εδρών.

Με την B διάσταση αντιπροσωπεύονται οι γλώσσες οι οποίες διαθέτουν τεχνογνωσία και οι οποίες ανέρχονται σε 60 τον αριθμό.

Σύμφωνα με τον Felber, ο J.E.Holmstrom (1949) στην βιβλιογραφία των επιστημονικών λεξικών (17) αναφέρει μόνο 59 γλώσσες. Αν δεχτούμε την πρόταση του Wuster τότε οι 300 τομείς επί 60 γλώσσες παράγουν 18.000 μονόγλωσσους όρους ανά τομέα.

Η διάσταση C παρουσιάζει την "Προσέγγιση". Με τον όρο προσέγγιση ο Wuster εννοεί τις διαφορετικές στάσεις-θεωρήσεις των διαφόρων ορολόγων, ορογράφων, χρηστών και μεταφραστών ή μεταφρασεολόγων, οι οποίες υιοθετούνται κατά τη διαδικασία της ορολογικής εργασίας, της χρήσης ή της έρευνας.

Ο Wuster διάκρίνει τρεις προσεγγίσεις:

- 1) την ανά γνωστικό πεδίο
- 2) την φιλοσοφική προσέγγιση
- 3) την γλωσσολογική προσέγγιση

αναλυτικότερα: η πρώτη χαρακτηρίζει τους ανθρώπους που συντονίζουν την ορολογική εργασία, την τεκμηρίωση ή διαχειρίζονται την ορολογική εργασία. Η προσέγγιση αυτή είναι εκ του μακρόθεν (*approche detachée*) ή εξ'αποστάσεως.

Η επόμενη είναι η προσέγγιση των χρηστών των ορικών λεξιλογίων, των συντακτών των τεχνικών κειμένων και των μεταφραστών. Τέλος, η τρίτη καλείται συστηματική προσέγγιση και χαρακτηρίζει τους ερευνητές του όρου, τους ορολόγους, όσους ασχολούνται με τη μελέτη, ανάπτυξη των όρων και των συστημάτων τους, των συστημάτων εννοιών, τους ειδικούς σχεδιαστές λεξιλογίων όρων κατά τρόπο συστηματικό (βλέπε συστηματικά λεξιλόγια).

Πρακτικά οι τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις χαρακτηρίζουν τη γλωσσική προσέγγιση κατά τη διαδικασία της ορολογικής εργασίας. Η συστηματική προσέγγιση περιλαμβάνει ειδικότερα τρεις φάσεις με τη σειρά της, τη φάση της έρευνας του ορικού κεφαλαίου ενός πεδίου, τη φάση της ανάπτυξης του συστήματος και τη φάση της αναπαράστασης του συστήματος τη μορφοποίηση του λεξιλογίου όρων ενός γνωστικού πεδίου ή υποπεδίου.

Στην 1η φάση γίνεται η περιγραφή της χρήσης των όρων κατά τη χρονική περίοδο της έρευνας, στη 2η προσδιορίζονται οι αρχές ορολογίας μελετούνται "οι περιπτώσεις" και επιλέγονται οι κατάλληλες αρχές (methode deductive). Μετά την επιλογή συντάσσεται το πρότυπο για κάθε περίπτωση με ειδική μέθοδο. Μετά την αναφορά στην Ορολογική εργασία και τις διαφορετικές προσεγγίσεις και φάσεις της συστημικής εργασίας απαιτείται η παρουσίαση του Πίνακα 2.

Το υπόδειγμα Wuster, όπως τονίζει ο Feilber αποτελείται από δύο μέρη, τη σχηματική αναπαράσταση και τις διαστάσεις της Ορολογικής εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ)

4 ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ			
Τύποι Τομέων		Φάσεις ορο/κής εργασίας	
α Τομείς	β Γλώσσες	γ Προσέγγιση	δ Απόψεις πάνω στις Γλώσσες
a1 Φυσική a2 Χημεία a3 Οικονομία	β1 Αγγλικά β2 Γαλλικά β3	γ1 Συντονισμός γ11 Τεκμηρίωση γ12 Πληροφόρηση γ211 Ελεύθερη διατύπωση γ22 διδασκαλία γ31 έρευνα επί συστημάτων	δ1 Ειδική περίπτωση - ιδιομορφίες γνωστικού πεδίου/τομέα/γλώσσα - επίπεδο έρευνας στη δεδομένη γλώσσα (ατομικό, συλλογικό)
a300 διεπιστημονική ορ. εργασία - σύγκριση - ενωποίηση	β60 διαγλωσσική εργασία - σύγκριση - ενωποίηση	γ32 ανάπτυξη συστ. γ321 Ατομικά γ322 Συλλογικά γ323 Επίσημος φορέας γ33 Παρουσίαση	- βασική έρευνα δ2 Ανάπτυξη αρχών

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ο Wuster, πέραν των καταμετρήσεων των γνωστικών πεδίων και των γλωσσών που διαθέτουν τεχνογνωσία, κατέθεσε συνολικά το υπόβαθρο της Γενικής και Ειδικής Θεωρίας της Ορολογίας, στο INFOTERM και στον ISO. Οι αρχές, τα συστήματα εννοιών, τα συστήματα όρων, η μορφή των λεξιλογίων όρων, η μεθοδολογία παρουσίασης, η ορολογική εργασία, όλα τα παραπάνω αποτελούν την παρακαταθήκη του, η οποία εδράζεται στον Ορισμό και στοχεύει στην οριοθέτηση της Γνώσης μέσω της συστημικής προσέγγισης. Η ορολογική Προσέγγιση του Wuster υποχρεώνει τον έλληνα ερευνητή του όρου να παρακολουθεί την ποιότητα των Προτύπων Ορολογίας του ISO και να συνεργάζεται σε διεθνές επίπεδο με άλλους ομολόγους του. Το ελληνικό ορολογικό κεφάλαιο τόσο στο θεωρητικό όσο και στο εφαρμοσμένο αφού παραμένει βασικό και η γνώση της Μεθοδολογικής Προσέγγισης, η άγουσα προς την αλήθεια, εδράζεται σε ελληνικά διανοητικά πρότυπα.

Ο Ευγένιος Wuster μας δείχνει το δρόμο. Σήμερα που τα πεδία και οι γλώσσες διαπλέκονται σε παγκοσμιοποιημένο σκηνικό, η ορολογική προσέγγιση του Wuster θεωρείται ως το νήμα της Αριάδνης, υπογραμμίζοντας όχι μόνο την τάξη έναντι του χάους αλλά και το "vouloir partager" κατά την M. Lederer

"Vouloir Partager"{20} Lederer, Marianne, Interpreter pour Traduire (συνεργασία με την D. Selescovitch, Paris, Didier Erudition, 1984, σελ.312

Από αρχαιοτάτων χρόνων η Γνώση εταξινομείτο θεματικά από της εποχής των Μουσών Ε.Ψ. Στη θεματική προσέγγιση παραθέτει την ολιστική θέαση και ταξινομεί πεδία, γλώσσες, προσεγγίσεις και μεθοδολογίες κατά τρόπο αριστοτελικό.

Τέλος η Ορολογία ως επιστήμη κατά τον Wuster, ή ως διαδικασία κατά τον Sager, υποχρεώνει σε συνεργασία τους ειδικούς επιστήμονες των εννοιών με τους επιστήμονες της γλώσσας προς όφελος της βασικής έρευνας ανά τομέα/γλώσσα και προσέγγιση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) Sager, Juan, Terminology Processing, John Benjamins, 1990 P.Co. σ 4,254
- (2) Idem
- (3) AILA: Ass.Internationale, Linguistique Appliquee.
- (4) Συστημική: Felber, Helmut, Manuel de Terminologie Unesco/Infoterm, Paris 1987, σ.7,375
- (5) Ορολόγων Συστημικής: καλούνται ορολόγοι οι ερευνητές της συστημικής εργασίας για την ανάπτυξη αρχών, προτύπων και οι "ονοματοθέτες" κατά τον Πλάτωνα. Πλάτωνος, Κρατύλος 374 π.χ.
- (6) Βαλεοντής, Κ. Ανάλυση των Βασικών Αρχών της Τεχνικής Ορολογίας. ΕΛΟΤ, 1988.
- (7) Καζάζη, Μ. Αρχές Ταξινόμησης, Εκδ.Ελλ., 1994.
- (8) Dalhberg, I. Les domaines du savoir et leurs noms. Muttersprache 84, 1974 no 6 p.420-426.

- (9) Holmstrom, J.E. Bibliographie de dictionnaires scientifiques et techniques, UNESCO, 1949.
- (10) Sager, Juan. Terminologie Processing, 1990, J.B.P.Co.
- (11) Ross.W.D.Αριστοτέλης, MIET, Αθήνα,1993 σελ.37-38.
- (12) During I. 1991 & ROSS W.D. 1993 σ.76
- (13) ISO/R 704-1968 "Principes de denomination" πάνω στη γνώση των οποίων βασίστηκε η
T.C.37
ISO/R 1087-1969, Vocabulaire de la Terminologie
ISO/R 1087-1990, Vocabulaire de la Terminologie
(Ακυρώνει και αντικαθιστά το προηγούμενο)
- (14) Καζάζη, Μ. Ο όρος Λογική ανήκει στον Αλέξανδρο Αφροδισέα, η έννοια του κλάδου της
Λογικής ως "Μορφές Απόφασης" ανήκει στον Αριστοτέλη.
- (15) Καζάζη, Μ. Αρχές Ταξινόμησης,εκδ.ΕΛΛΗΝ,1994.Πρό του Αριστοτέλη, οι Ελεάτες,
Παρμενίδης,Ζήνων,Σωκράτης και Πλάτων ασχολήθηκαν με θέματα Λογικής.
- (16) Felber, Helmut, Manuel de Terminologie, UNESCO-INFOTERM,1987.
- (17) Holmstrom, J.E. Bibliographie de dictionnaires scientifiques et techniques,
UNESCO,1949.
- (18) Felber, Helmut. Manuel de Terminologie, UNESCO-INFOTERM, 1987, σ.3,375.
- (19) Βαλεοντής, Κ. Ανάλυση Βασικών Αρχών Τεχνικής Ορολογίας, ΕΛΟΤ, 1988. Βάσει
του ISO/R 704.
- (20) Lederer, Marianne, Interpreter pour Traduire, en collaboration avec D. Selescovitch,
Paris Didier, Erudition, 1984, p.312.
- (21) Τσαϊσόμοιρος Ηλίας, Ιστορία Γενέσεως της Ελληνικής Γλώσσας, Δαυλός, 1991.

Μαρία Καρδούλη,

Καθηγήτρια στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης,

διδάξασα καθηγήτρια Τεχνικής Μετόφρασης στο ΙΟΝΙΟ Πανεπιστήμιο